

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

Хаджинова Г.П., старший викладач кафедри розвитку і розміщення продуктивних сил, Донецький національний університет
Комісова М.М., старший викладач кафедри економіки підприємств, Донецький національний університет

Перестраховування є найважливішим сегментом міжнародного ринку страхування. Виникнення перестраховування як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків було історично обумовлене розвитком світового господарства, появою нових об'єктів страхування та пошуком страховиками нових форм і методів їх страхового захисту на якісно новій фінансовій основі. Страхові компанії здатні виконувати свої безпосередні функції лише за умови створення багаторівневої системи страхового захисту, яка неможлива без застосування перестраховування.

Перестраховування забезпечує фінансову надійність функціонування страхових компаній, динамічний розвиток національного страхового ринку, збільшення його місткості. Застосування можливостей перестраховування є вкрай необхідним для молодих і малопотужних страхових ринків країн з перехідною економікою, у тому числі і України.

В Україні перестраховування тільки починає розвиватися. Історично склалося так, що перші операції з перестраховування почали здійснюватися вітчизняними страховими компаніями лише з початку 90-х років ХХ століття. За умов державної монополії у сфері страхування, перестраховування всередині країни для забезпечення фінансової стійкості страхових компаній не використовувалося. Як наслідок – перестраховування є найменш дослідженою сферою діяльності для українських страховиків.

Значний внесок в розробку теоретичних основ перестраховування зробили українські вчені – В.Д. Базилевич, О.Д. Заруба, М.С. Клапків, С.С.Осадець та російські вчені - К.Г. Воблий, І.Т. Балабанов, Ю.М. Журавльов, М.Г. Каминкіна, Є.В. Коломін, А.І. Корчевська, В.К. Райхер, В.А. Сухов, К.С. Турбіна, Т.А. Федорова, В.В. Шахов, Р.Т.Юлдашев. Серед західних вчених-економістів можна виокремити праці: Д. Бланда, К. Бурроу, Д. Гауера, Л. Гератеволя, М. Гросмана, Дж. Макензи, А. Манеса, Р. Меркіна, К. Пфайффера, Д. Хемптона.

Водночас слід зазначити, що в Україні відчувається значний дефіцит спеціальних досліджень, які стосуються безпосередньо сфери перестраховування. Бракує орієнтованих на практичне застосування наукових розробок, не узагальнюється накопичуваний досвід. Становлення перестраховувальних відносин відбувається в умовах економічної нестабільності, недосконалості законодавчої бази у сфері страхування взагалі і перестраховування – зокрема.

Лишається дискусійним визначення економічного змісту перестраховування, його місця і ролі у розвитку страхових ринків країн з перехідною економікою, в тому числі і вітчизняного, розширення його місткості та інтеграції у міжнародний ринок страхування. Відсутнє інформаційно-аналітичне забезпечення у сфері перестраховування.

Вагомість охарактеризованої проблематики, необхідність її вирішення зумовили вибір теми магістерської роботи та свідчать про її актуальність.

Об'єктом дослідження є процеси перестраховування страхових ризиків вітчизняних страховиків у іноземних перестраховиків.

Метою дослідження є оцінка впливу міжнародного перестраховування на фінансову стабільність вітчизняних страхових компаній та пошук шляхів підвищення ефективності впливу міжнародного перестраховування на діяльність вітчизняних страховиків.

Методологічною основою дослідження є системний підхід до розкриття змісту перестраховування як засобу підвищення ефективності функціонування страхового ринку. В процесі дослідження застосовувалися: діалектичний метод пізнання, що забезпечує аналіз фінансових явищ та процесів їх розвитку, взаємозв'язку і взаємозалежності; метод аналізу і синтезу; економіко-статистичні методи: групування, прогнозування при розробці оптимальної економічної програми.

Ринок перестраховування є міжнародним. Цей вид економічної діяльності завжди носив глобальний характер, перестраховувальні компанії, як правило, підписували і приймали ризики з різних частин земної кулі. Жодна країна світу не взможе самотужки забезпечити необхідну стійкість перестраховувального сектору до катастрофічних збитків.

Сьогодні найбільш актуальними для України ринками перестраховування є: Західна і Східна Європа, США та Росія.

На сучасному перестраховому ринку склалися стійкі центри перестраховування: США, Центральна Європа, включаючи Ллойдс і Бермуди (Бермудські острови), що, за оцінками фахівців, акумулюють близько 10% світової перестрахової премії та з середини 90-х років ХХ століття є новим міжнародним центром перестраховування. Концентрація перестрахового капіталу у світових центрах перестраховування продовжується і є, з одного боку, результатом потреби у формуванні великих перестрахових місткостей, а з іншого боку — повною мірою пов'язана з факторами, що визначають процес глобалізації страхового ринку.

Ринок характеризується високою концентрацією – на перші ТОП10 перестраховиків припадає 54%, оцінених у 140 млрд. долл. США валових платежів.

Грунтуючись на оцінках фахівців, можна виділити ряд основних тенденцій, характерних для розвитку світового ринку перестраховування.

1) Тенденція монополізації і географічної диверсифікованості страхового бізнесу, виділення «світових центрів» перестраховування (зосередження в декількох найбільших компаніях великих обсягів капіталу і широкого спектра страхових послуг) з метою стабілізації результатів роботи світового страхового ринку.

2) Злиття і поглинання перестрахових компаній, скорочення їхньої кількості на національних перестрахових ринках.

3) Розвиток нових напрямків у перестрахованні, що забезпечують підвищення фінансової стійкості страхових операцій (фінансове перестраховування і сек'юрітизація). Удосконалення сервісної бази обслуговування клієнтів, універсалізація діяльності перестраховиків, зокрема, надання послуг у галузі інформаційних технологій, управління активами, ризикменеджмент, забезпечення фінансової стійкості страхових і перестрахових операцій на основі подальшої капіталізації та економії витрат.

4) Значне зростання виплат (починаючи з другої половини 90-х років ХХ століття за останнє десятиліття середній показник страхових виплат виріс більше ніж у 3 рази), у більшості обумовлене зростанням збитків від природних катаклізмів та катастроф.

На думку аналітиків, зростання виплат необхідно віднести на рахунок рівня розвитку країн, кількості застрахованого майна в регіонах підвищеного ризику. Відповідно до дослідження міжнародного страхового ринку, що провела швейцарська Swiss Re, у 2001 році збиток від природних катаклізмів і техногенних катастроф склав 115 млрд доларів.

У 2001 році вперше в історії сучасного страхування компанії зазнали значних збитків від катастрофи техногенного характеру, яка була пов'язана з терористичним актом у США.

При цьому страховики відшкодували лише третину заявленого збитку— близько 32 млрд доларів, але навіть ця сума втричі перевищувала аналогічні показники 2000 року. За даними незалежної компанії з дослідження страхового ринку Weiss Ratings, 2001 року збанкрутували 40 страховиків, що на 5% більше від показника 2000 року. 34 банкрута — компанії зі страхування майна. Також відбулося значне скорочення числа учасників найбільшого у світі страхового ринку Lloyd's of London.

З 2000 року страхові компанії зазнали також збитків і від падіння котировань акцій. За біржовими підрахунками, з 2000 року на страхування та перестраховування було задіяно капіталу у розмірі 200 млрд. долл. США, при цьому нарощування капіталу склало лише 50 млрд. долл. США, включаючи обіг капіталу на Бермудах. Протягом 2000 - 2004 років на світовому інвестиційному ринку спостерігалось падіння відсоткових ставок, отже прибутки від інвестицій американських та європейських перестраховиків істотно знизилися відносно минулих періодів.

Європейський перестраховальний ринок є найдавнішим у світі. Сьогодні він за розміром і за значенням займає друге місце після США. У 2010р. страхові компанії цього регіону передали в перестраховання премію у розмірі 600 млрд. долл. США. Нетто-емність ринку приблизно 100 млрд. долл. США. Основними ринками тут виступають Німеччина, Швейцарія, Велика Британія і Франція.

Збір перестраховальної премії на ринку Німеччини у 2010р. становив 66,7 млрд. долл. США, з них 25,5 млрд. долл. США припадає на Munich Re, 9,7 млрд. долл. США – на Hannover Ruck і 8,7 млрд. долл. США – на Allianz.

Швейцарський перестраховальний ринок характеризується домінуючою позицією Swiss Re, збір премії якої у 2010р. становив 20,0 млрд. долл. США, що дорівнює 70% від загального збору премій на ринку (35 млрд. долл. США). Інші перестраховики – Coverium (4,5 млрд. долл. США) та European Re Co. of Zurich (2,1 млрд. долл. США). Середній коефіцієнт збитковості на швейцарському ринку становив 97%.

Збір премії на перестраховальному ринку Великої Британії (за винятком Лондонського ринку) у 2010р. становив 36,3 млрд. долл. США. Частина премії припадає на відділення та філії перестраховальних компаній з Німеччини, Швейцарії, Бермуд. Середній коефіцієнт збитковості на ринку становив 91,9%.

Особливе місце на перестраховальному ринку Великої Британії займає Лондонський ринок. Він ключає в себе об'єднання таких страхових організацій, як Ллойдз (Lloyd's), члени Міжнародної Андеррайтерської Асоціації Лондона (International Underwriting Association of London) і клуби взаємного морського страхування відповідальності судновласників (protection and indemnity clubs). Збір премії цих організацій оцінюється у розмірі приблизно 35 млрд. долл. США (Ллойдз - 17,8 млрд. долл. США), що поступається обсягу премії, зібраної компаніями на Бермудах (40 млрд. долл. США). Основним міжнародним партнером Лондонського ринку залишаються США, для яких він завжди слугував своєрідним клапаном безпеки з різних видів ризиків, які американські страховики і перестраховики не мали можливості або не бажали приймати на себе. В умовах глобального характеру страхування вища ступінь якості страхової експертизи на Лондонському ринку дозволяє йому залишатися головним центром міжнародного перестраховання. Тут найвища в світі концентрація страхового досвіду і знань, якими володіють андеррайтери, брокери, спеціалісти з розглядання та врегулювання збитків, юристи, допоміжні служби.

Французький перестраховальний ринок характеризується високим вмістом французьких перестраховиків (на ринку присутні лише дві іноземні страхові компанії). Приблизно однакові долі мають три перестраховика: SCOR (9,4 млрд. долл. США), Caisse Centrale de Reassurance (6,4 млрд. долл. США) та AXA Re (8,5 млрд. долл. США). Середній коефіцієнт збитковості становив 115,7%.

Перестраховальні ринки Східної Європи знаходяться на стадії активного розвитку. Різні країни в цьому регіоні по-різному підходять к питанню організації перестраховального бізнесу, хоча спостерігається загальна тенденція до створення національних перестраховальних компаній у цих країнах. Так вчинили, наприклад, у Польщі, де наприкінці 90-тих років була створена професійна перестраховальна компанія Polish Re Co, яка сьогодні є лідером перестраховального ринку цього регіону (4,4 млрд. долл. США); у Болгарії – Болгарське перестраховальне товариство (0,09 млрд. долл. США), у Словенії – Sava Re Co. (0,3 млрд. долл. США), в Хорватії – Croatia Lloyd (0,08 млрд. долл. США), в Боснії – Bosna Re (0,06 млрд. долл. США). Відокремлено виступають Угорщина та Румунія: в цих країнах перестраховальні ринки захопили компанії Західної Європи. У Чеській Республіці перестраховальні операції є прерогативою компанії Ceska Pojistovna (3,5 млрд. долл. США). Нетто-емність ринку приблизно 2,0 млрд. долл. США. В 2010р. середній коефіцієнт збитковості регіону становив 39,6%.

Сполучені Штати Америки. Американський страховий бізнес не має рівних у світі. За підсумками 2010р. перестраховальні компанії США зібрали понад 900 млрд. долл. США, що складає більше 30% всіх зібраних премій з перестраховання у світі. Американські страхові монополії контролюють приблизно 50% всіх страхових ринків індустріально розвинутих країн світу. Гіганти перестраховального ринку General Re, Ampleyours та American Re у 2010 році зібрали премій 23,0 млрд. долл. США, 20,0 млрд. долл. США та 6,5 млрд. долл. США, відповідно. Активи всіх страхових компаній США (яких більше 10 тисяч) складають близько 3,6 трлн. долл. США, у середньому активи однієї компанії складають 360 млн. долл. США, а на 12 найбільших припадає 300 млрд. долл. США. Нетто-емність ринку приблизно \$300 млрд. Числені природні катастрофи 2004-2010 рр. завдали значних збитків перестраховальній галузі країни, але завдяки розумній диверсифікації ризиків універсальні перестраховики змогли перейти у 2011р. із позитивним сальдо.

Лідером перестраховального захисту країн СНД безумовно є Російська Федерація. Кажучи про ключові тенденції ринку в цілому, безумовно, необхідно відзначити чітку «протифазу» динаміки ринку прямого страхування і ринку вхідного перестраховання в Росії.

Добре видно тренд зростання обсягів страхового ринку (хоча, в першу чергу, і за рахунок розвитку обов'язкових видів страхування) зі зростаючим ростом страхових виплат на тлі стабільної негативної динаміки вхідного перестраховання (падіння обсягів у 2 рази з 2006 р.). У рамках обсягів підписаної премії, російський ринок перестраховання сьогодні займає дуже скромне місце в світовому масштабі – всього 0,5-1%. Для порівняння, за підсумками 2009 року: Північна Америка – 40%, Європа – 34%, Південна Америка – 5%, Азія – 19%, виходячи з обсягу світової перестраховальної премії non-life в 2009 р. на рівні близько 190 млрд. долл. США при загальній страховій премії 1,7 трлн. долл. США.

Негативна динаміка ринку вхідного перестраховання багато в чому пов'язана і з наступними чинниками. Серед них – зростання і зміцнення фінансової бази самих страховиків, збільшення власних утримань за окремими ризиками, розширення облігаторних перестраховальних програм, проблема демпінгу по всіх лініях бізнесу.

Ще одна явна тенденція останніх двох років – консолідація ринку і концентрація бізнесу. Існує декілька причин, серед основних: посилення конкуренції, введення нових законодавчих вимог і обмежень до учасників ринку, природні економічні і бізнес процеси (включаючи вплив кризи), що формують потоки злиттів і поглинань, вихід з ринків, переорієнтацію діяльності тощо.

Даний тренд в помірних масштабах розвитку можна характеризувати як позитивний, тому що він є основою санації ринку, укрупнення та посилення, як фінансового, так і професійного стану, ринкових гравців і підвищення якості послуг.

Сьогодні і в найближчій перспективі російському ринку перестраховання не потрібні 24 професійних перестраховика (на долю яких за підсумками 2009 р. припало близько 30% всіх премій з вхідного перестраховання). Тим більше, що з цієї кількості лише менше половини вдають із себе дійсно сформованих професійних ринкових гравців з прийнятною фінансовою базою та досвідченими співробітниками. Проаналізував що кількість за факторами наявності диверсифікованої і стійкою клієнтської бази, географічного розподілу портфеля, якісного складу акціонерів і розвинутої стратегії розвитку, а також залучення інвесторів, число реально впливових перестраховиків на ринку може бути представлена не більше як 4-5 компаніями.

Незважаючи на очевидну необхідність перестраховання з точки зору впливу на фінансові результати діяльності страховика, в ньому укладено певне протиріччя. З одного боку, перестраховання, завданням, якого є збалансування страхового портфеля, захист його від катастрофічних і великих страхових випадків і т.і., позитивно впливає на загальні фінансові результати діяльності передаючої компанії. З іншого боку, перестраховання пов'язане з передачею перестраховальникам частини премії та іноді досить значною. Отже, залежно від результатів проходження справи за часткою перестраховиків фінансові показники передаючої компанії в певному році можуть погіршитися або покращитися. Тому, правильне визначення розміру перестраховання має важливе значення для кожного страховика. У зв'язку з цим, визначальним фактором є так зване власне утримання цедента, яке представляє собою економічно обґрунтований рівень суми, в межах якої страховик-цедент залишає на своїй відповідальності певну частку ризиків, що страхуються, і передає в перестраховання суми, що перевищують цей рівень.

Залежно від виду страхування і його об'єкту, а також перестраховального договору власне утримання може бути виражено у вигляді абсолютної суми (якщо мати на увазі її визначення як частини страхової суми або частини збитку, яка погашується за рахунок приймаючої компанії) або у вигляді частки, вираженої у відсотках (наприклад 15% всіх страхових сум, які приймаються при страхуванні підприємств, що виробляють меблі для офісів).

Розмір власного утримання - дуже важливий показник як для перестраховальника/страховика, так і для перестраховика. Для перестраховальника/страховика утримання означає величину характеристику ризику, яка не призведе до погіршення відносної стійкості фінансових результатів страхування. З іншого боку, передача зайвої частини ризику означає відносно збільшення витрат на ведення справи,

оскільки крім звичайних витрат на придбання страхування (утримання апарату, оренда або утримання приміщення, оплата бланкових матеріалів, проведення рекламних компаній, виплата комісії агентам і брокерам, витрати з ліквідації збитків), доводиться здійснювати витрати по перестрахованню (оформлення нових договорів, передавальних документів, організацію обліку та розрахунків і т.п.). Крім цього, цедуюча компанія втрачає частину страхового прибутку, але отримує комісійну винагороду за передані ризики та при певних обставинах тант'єму (участь у прибутку перестраховика).

Обґрунтування розміру власного утримання має проводитися з урахуванням усіх перерахованих обставин, крім того, воно повинно бути закінчене до прийняття ризиків на страхування, оскільки утримання може вплинути на страхові умови. Перестраховикові розмір власного утримання перестраховальника також небайдужий. Занижений розмір власного утримання не дає перестраховикам впевненості в тому, що перестраховальник достатньо уважний при прийомі ризиків на страхування, оскільки при дуже низькому утриманні, негативні результати з цього виду страхування можуть бути перекриті якщо не повністю, то значною мірою, за рахунок комісії та тант'єми.

Все це визначає необхідність регламентації розміру власного утримання. Така регламентація може бути здійснена як законодавчо, так і самими учасниками перестраховання.

Держава в деяких країнах ставить розмір власного утримання в залежність від сплаченого капіталу (певний відсоток від нього), або може бути встановлено співвідношення між утримуваною премією та власними активами страхової компанії. Варто звернути увагу на те, що так визначається максимальний розмір власного утримання, хоча для страховика має більше значення не максимальний, а оптимальний його розмір.

Можливості для проведення страхування обмежуються фінансовими засобами та складом страхового портфеля компанії. Для визначення власного утримання існує ряд рекомендацій, які слід врахувати при його визначенні:

1) середня прибутковість або середня збитковість за окремими видами страхування або по його об'єктам. Чим вище прибутковість та чим нижче збитковість, тим вище може бути рівень утримання, і навпаки.

2) чим більше розмір витрат на ведення справи, тим менший рівень утримання слід встановити, щоб перестраховик брав участь у покритті цих витрат;

3) територіальний розподіл об'єктів страхування. Чим більше застрахованих об'єктів зосереджено в одній зоні, тим нижче встановлюється ліміт власного утримання.

4) співвідношення між розміром власного утримання та розміром збитку повинно бути таким, щоб його виплата могла бути здійснена вчасно і не призвела би до порушення фінансової стабільності. З цієї точки зору, слід спробувати розмір власного утримання співвіднести з резервами та активами, врахувавши при цьому структуру інвестиційного портфеля компанії

5) чим більше величина зібраної премії та чим не значніше коливання в порівнянні з прийнятими ризиками, тим більша величина власного утримання за інших рівних обставин може бути встановлена;

6) андеррайтерська політика: чим більш компетентні андеррайтери, тим вище може бути ліміт утримання. Це пояснюється тим, що збалансованість страхового портфеля забезпечується за рахунок правильного вибору видів страхування, оцінки ризику, визначення умов страхування, в т.ч. і обмежень, встановлення комісійних, а також визначення розміру власного утримання та способів перестрахового захисту.

Останній фактор має величезне значення, оскільки незважаючи на те, що існують певні прийоми майже технічного розрахунку власного утримання, в більшості випадків при його визначенні все ж керуються інтуїтивно-емпіричними викладками, тобто, це рішення в більшості випадків можна схарактеризувати як суб'єктивне, вольове рішення.

Існують ліміти власного утримання, які використовуються на практиці та виробляються дослідним шляхом. Ці ліміти можна застосовувати з тим лише застереженням, що сформований страховий ринок та ринок у нашій країні не одне й теж, і що єдині підходи можуть бути використані при повній ідентичності компаній, їхнього бізнесу та застосовуваних способів перестрахового захисту.

Ліміти власних утримань, які використовуються на практиці:

- Максимальне власне утримання по збитку або за ризиком не повинно виходити за рамки від 1% до 5% від сукупної суми статутного капіталу та резервів компанії;

- Утримання по збитку не може перевищувати 1% від розміру страхової премії, що залишилася на власному утриманні, за конкретним видом страхування (хоча оговорюється, що в окремих випадках межею може бути не 1%, а 10% для не дуже великих компаній).

Крім цього слід окремо визначити величину власного утримання за катастрофічним збитком. Природно припустити, що випадки, які призводять до подібних збитків бувають не дуже часто, тому у компанії є можливість подбати про використання цього часу для утворення спеціального резерву на такий випадок. Однак, поки розмір такого резерву не досяг достатньої величини, ліміт утримання можна визначити виходячи з усіх резервів компанії, маючи на увазі при цьому їх часткове використання на відшкодування за катастрофічним збитком. Правильніше в такому випадку встановити розмір власного утримання в певному співвідношенні з утриманням за ризиком або збитку, який використовується компанією для інших видів страхування.

При визначенні розміру власного утримання необхідно мати на увазі, що можна встановлювати максимальний рівень утримання або середній рівень для звичайного, нормального ризику, а також слід врахувати загальну суму нетто-премії, зібраної з усіх видів страхування, та окрім цього визначити які збитки не призведуть до погіршення фінансового положення страхової компанії.

Основними проблемами міжнародного перестраховання на вітчизняному ринку є:

1) невеликі обсяги власних коштів страхових компаній України і, відповідно, незначні перестраховальні смності. Звідси виникає неможливість прийому на власне утримання значних обсягів відповідальності. Все це зменшує капіталізацію українського ринку;

2) існування фронтутих перестрахових компаній (лідер СК «Лемма»). По суті, вони виконують функції агентів, передаючи в перестраховання до 90% і більше премії;

3) здійснення передачі ризиків переважно страховим компаніям Росії та країн СНД, що знову ж такі становить під сумнів можливість української системи перестраховання інтегрування до міжнародного ринку перестраховання;

4) пріоритетом розвитку вихідного іноземного перестраховання в Україні є перестраховання майна, що складає 27% загального рівня перестраховання цього ризику.

РЕЗЮМЕ

Метою дослідження є оцінка впливу міжнародного перестраховання на фінансову стабільність вітчизняних страхових компаній та пошук шляхів підвищення ефективності впливу міжнародного перестраховання на діяльність вітчизняних страховиків.

Ключові слова: міжнародний ринок перестраховання, страховий захист, ризик, андеррайтер

РЕЗЮМЕ

Целью исследования является оценка влияния международного перестрахования на финансовую стабильность отечественных страховых компаний и поиск путей повышения эффективности влияния международного перестрахования на деятельность отечественных страховщиков.

Ключевые слова: международный рынок перестрахования, страховая защита, риск, андеррайтер

SUMMARY

The aim of the study is to evaluate the impact of the international reinsurance on financial stability of domestic insurance companies and finding ways to improve the impact of international reinsurance activities of domestic insurers.

Keywords: international reinsurance market, insurance coverage, risk, underwriter